
5.3 ПЕСНІ АБРАДУ ВАДЖЭННЯ І ПАХАВАННЯ «СТРАЛЫ» Ў ЗАПІСАХ УЛАДЗІМІРА РАГОВІЧА

Ужо дзясяткі гадоў прайшлі з таго часу, як збіральнікі беларускага фальклору адкрылі для сябе і грамадскаці абрад ваджэння і пахавання «стралы», але і сёння ён застаецца «экзатычным» і шмат у чым незразумелым даследчыку. Кожнае пакаленне як бы нанова адкрывае яго для сябе.

У працэсе пашырэння культурнага і навуковага досведу роля асобы, захопленай пазнаннем, застаецца высокай і непарушнай. Адною з такіх асоб у беларускай культуры і навуцы з'яўляецца Уладзімір Раговіч (1938–2005), выдатны беларускі фалькларыст, харавы дырыжор і кампазітар. 23 сакавіка 2018 года споўнілася 80 гадоў з дня яго нараджэння. Творчая спадчына, якую ён пакінуў, вельмі багатая і рознанакіраваная. Фалькларысты ведаюць, што Уладзімір Іосіфавіч – выдатны збіральнік, які ўсё жыццё запісваў беларускія песні, этнамузыказнаўца, стваральнік многіх фальклорных зборнікаў. Музыканты дададуць, што У. Раговіч – шматгадовы мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай капэлы БССР, вучань і пераемнік самога Р. Шырмы, аўтар шэрагу ўласных твораў і апрацовак беларускіх народных песень, у тым ліку «Ой, сівы конь бяжыць», «Із далёкіх із краёў», «Мікіта», «Дробненькі дожджык», «А дзе ж тая крынічанька», «Ой, на Купалле, на Яна», «Камары гудуць». Вернікі ж нагадаюць, што Уладзімір Іосіфавіч – аўтар Боскай Літургіі Святога Іаана Златавуста для салістаў і мяшанага хору (прэм'ера адбылася ў 1991 годзе), а таксама шэрагу апрацовак і пералажэнняў старадаўніх царкоўных распеваў.

Здабыткам шляху Раговіча-фалькларыста ў дзясяткі гадоў і тысячы кіламетраў стала калекцыя, што налічвае больш за тры тысячы беларускіх народных песень. Першыя родныя напевы ён пачуў ад маці на Гомельскім Палесці, а свядома збіраць і запісваць беларускія народныя песні пачаў яшчэ ў 1957 годзе падчас студэнцкай практыкі ў музычным вучылішчы, потым у кансерваторыі і ўжо ніколі не спыняў гэтай працы. У 1980–1990-я гады ён актыўна працаваў старшым выкладчыкам і загадчыкам кафедры харавога дырыжыравання МДП імя М. Горкага, навуковым супрацоўнікам навукова-даследчай лабараторыі беларускага фальклору і дыялекталогіі БДУ, дзе працягнуў працу фалькларыста-этнамузыкалага і стаў укладальнікам музычных частак збораў фальклору розных абласцей Беларусі: «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Брэсцкая вобласць. Традыцыйныя жанры» [Беларускі фальклор 1973], «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Гомельская вобласць. Традыцыйныя жанры» [Беларускі фальклор 1989], «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Мінская вобласць. Традыцыйныя жанры» (часткова) [Беларускі фальклор 1993], «Палескае вяселле» [Палескае вяселле 1984], «Песні і строі Піншчыны» [Раманюк 1994]. Беларускія песні запісу У. Раговіча ўбачылі свет у шматлікіх выданнях [Беларускія абрадавыя 1985]. У 1988 годзе апублікаваны «Вянок беларускіх народных песень» [Вянок 1988], у які ўвайшлі лепшыя ўзоры народнапесеннага мастацтва. У кнізе В. Ліцвінкі «Фальклор і этнакультура Чарнобыля: з нагоды 20-годдзя сусветнай катастрофы», у Рэестры аўдыяархіва НДІ беларускага фальклору БДУ мы не адзін дзясятка разоў сустранем прозвішча У. Раговіча [Ліцвінка 2006, с. 231–251].

Арэал песень абраду ваджэння і пахавання «стралы», запісаных у 1984–1985 гадах У. Раговічам, ахоплівае вёскі Беседзь, Казацкія Балсуны, Неглюбка, Свяцілавічы, Стаўбун, Шалухоўка Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці. Вытокі беларускай народнай песні маюць старажытныя карані славянскай традыцыйнай культуры і вызначаюцца сваімі самабытнымі рэгіянальнымі, яскрава акрэсленымі асаблівасцямі. Магія гуку ў слове і напева, магія дзеяння выяўляюцца на Беларусі з каласальнай сілай. Аб старажытных формах народнай музыкі можна меркаваць па ўзорах абрадавых песень, што звязаны з язычніцкімі вераваннямі.

У якасці найбольш яркага і паказальнага, высокамастацкага прыкладу беларускай народнай песні са старажытнага аграрна-магічнага язычніцкага абраду ваджэння і пахавання «стралы» прывядзем песню «Ой, ідзі ж, стряла, дай уздоўж сяла», запісаную У. Раговічам і В. Ліцвінкам у 1985 годзе ў вёсцы Стаўбун Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці ад фальклорнага гурта ў складзе З. Бураковай, 1937 г. н., Л. Грамадцовай, 1923 г. н., М. Зуевай, 1927 г. н., М. Таранавай, 1924 г. н., А. Фяськовай, 1922 г. н., Ф. Халюковай, 1910 г. н., М. Чуяшовай, 1930 г. н. На фотаздымку, змешчаным ніжэй, можна ўбачыць гэтых знаных спявачак.

Фальклорны гурт вёскі Стаўбун. Злева – М. Зуева.
Стаўбун, 1980-я гады

У. Раговіч падчас запісу ў фальклорнай экспедыцыі.
Стаўбун, 1980-я гады

ОЙ, ІДЗІ Ж, СТЯЛА, ДАЙ УЗДОЎЖ СЯЛА

Стрымана, рытмічна
Пачынальнікі $\text{♩} = 76$

Ой, і-дзі ж, стря-ла, дай у-здоўж ся-ла,

ох і вой, лю-лі, дай у-здоўж ся... У!

Ой, ідзі ж, стряла, да й уздоўж сяла,
Ох і вой, люлі, да й уздоўж ся... Ух!
Ой, ідзі ж, стряла, ўперак вуліцы,
Ох і вой, люлі, ўперак вулі... Ух!
Ой, не ўбі, стряла, добра молайца,
Ох і вой, люлі, добра молай... Ух!
Па том молайцу плакаць некаму,
Ой і вой, люлі, плакаць некам... Ух!
Матка старэнька, сястра маленька,

Як з-пад Кіева, з-пад Чарнігава,
Ох і вой, люлі, з-пад Чарнігав... Ух!
Цячэ рэчанька, рэчка быстрая,
Ох і вой, люлі, рэчка быстра... Ух!
На той рэчачцы брусся новыя,
Ох і вой, люлі, брусся новы... Ух!
По том бруссяйку брат з сястрой ішоў,
Ох і вой, люлі, брат з сястрой іш... Ух!
А брат пірайшоў, сястра ўтонула,
Ох і вой, люлі, сястра ўтонул... Ух!
Сястра ўтонула, рэч прамовіла,
Ох і вой, люлі, рэч прамовіл... Ух!
– Ай, не пі, брацяц, ў той рэчкі вады,
Ох і вой, люлі, ў той рэчкі вад... Ух!
Не касі, брацяц, у тым лузі травы,
Ох і вой, люлі, ў тым лузі трав... Ух!
Што ў лузе трава – то каса мая,
Ох і вой, люлі, то каса ма... Ух!
Ай, не еш, брацяц, рыбка белая,

Ох і вой, люлі, сестра маленьк... Ух!
Жана молада кала горада,
Ох і вой, люлі, кала горад... Ух!
Дзе маці плача – там рака цячэ,
Ой і вой, люлі, там рака цяч... Ух!
Дзе сястрычанька – там крынічанька,
Ох і вой, люлі, там крынічаньк... Ух!
Дзе жана плача – там расы нема,
Ох і вой, люлі, там расы нем... Ух!

***

Ох і вой, люлі, рыбка белая... Ух!
Рыбка белая – маё целечка,
Ох і вой, люлі, маё целечк... Ух!
Ніхто к целечку не прыступіцца,
Ох і вой, люлі, не прыступіц... Ух!
Прыступілася Маць Прачыстая,
Ох і вой, люлі, Маць Прачыста... Ух!
Панясла цела дай да цэркаўкі,
Ох і вой, люлі, дай да цэркаўк... Ух!
Ой, самі званы зазваніліся,
Ох і вой, люлі, зазванілісь... Ух!
Самі дзверачкі растварыліся,
Ох і вой, люлі, растварылісь... Ух!
Самі кніжачкі зачыталіся,
Ох і вой, люлі, зачыталісь... Ух!
Сама Маць-Зямля растварылася,
Ох і вой, люлі, растварылась... Ух!
Само целечка схаранілася,
Ох і вой, люлі, схаранілась... Ух!

Гэта веснавая песня-танок, якая спявалася ў час святочнага шэсця. Напеў уяўляе сабой прыклад тыповай формулы з групавым замацаваннем паэтычных тэкстаў.

Песні абраду ваджэння і пахавання «стралы», запісаныя на Гомельшчыне, характарызуюцца некалькімі агульнымі семантычнымі кодамі, якія закладзены ў змесце паэтычных тэкстаў, у форме і рытміцы мелодыка-вершавай страфы, а таксама ў рытмаінтанацыях. Разгледзім, як раскрываюцца ўніверсальныя заканамернасці будовы варыянтаў песень абраду ваджэння і пахавання «стралы».

Пяціскладовая, з акцэнтам на трэці склад, складарытмічная рытмаформула выступае ў якасці ўніверсальнай для песень «Ой, ідзі ж, стряла, дай уздоўж сяла», «Мы нясом стралу да й па ўсім сялу», «Пусці, татачка, ў зялён сад гуляць», «У майго таткі да жыць хораша», «Ляжыць бруссейка, бруссе новае», «Ох ты, ластаўка, ты касістая», «Ой, павейця-тка, ветры буйныя», «Як з-пад Кіева, з-пад Чарнігава» і іншых, якія па народнай традыцыі спяваюцца падчас абраду ваджэння і пахавання «стралы». Яна гучыць і ў час ваджэння шэсця «Стралы», карагодаў «Лука», «Дрыма», «Крывога танка».

Пры гэтым уражае, што такая вялікая колькасць сюжэтаў песеннага апеведу аднолькава арганічна і ўдала бытуе ў форме пяціскладовіка.

У цэлым абрадавым песням «Стралы» ўласцівыя заклікальны пяціскладовы рэфрэн «Ох і ой, люлі» («Ох і ой, лёлі», «Ох і я, люлі», «Ой-лі, вой люлі», «Вой, люлі-люлі», «Лёлюшкі-лёлі», «Ой, лёлі-лёлі» і г. д.) і паўтор пасля яго другой часткі кожнай страфы.

Ключавы сюжэт песень раскрываецца ў песнях з зачынам «Як пушчу стралу», «Ой, ідзі ж, стряла, дай уздоўж сяла». Асноўнай прычынай захавання зачыну з'яўляецца яго ўнутраная сувязь з тыповым зместам. Некаторыя варыятыўнасць зачыну не тычыцца вядучага вобраза і не парушае паэтычнага стылю твора, эмацыянальна падкрэсліваючы сутнасць таго, што выяўляецца. Сваім глыбокім сімвалічным зместам зачын адпавядае драматычнаму напаяўненню песні, арганічна спалучаецца з яе зместам і дае абагульненае ўяўленне аб старажытнай язычніцкай веры нашых продкаў і ахоўнай магіі. Агульная паэтычная атмасфера моцнай калектыўнай замовы ад маланкі, стрэл Перуновых выразна дзейнічае і да сённяшняга часу.

Увогуле, вобраз стралы – вельмі цікавая тэма для асобнага даследавання. Ён мае сваё развіццё ў фальклорнай творчасці і міфалогіі не толькі славянскіх народаў, але і іншых народаў свету. Вобраз паўстае ў песнях і легендах. Праз свядомасць асобных творцаў, народных майстроў ён пераходзіць у працы дойлідаў, рамеснікаў. Матыў «стралы» мы бачым у драўляным дойлідстве ў арнаменты, што ахоўваюць і ўпрыгожваюць месцы «над хатай», «над уваходам» у дзверы, вокны, брамы, вароты, «па чатырох кутах», прычым яго ахоўная семантычная нагрузка часта спалучаецца з сонечнымі і расліннымі сімваламі, закліканымі выступаць у якасці стваральных сіл.

Карагод «Лука». Неглюбка, 1985

Ручнік. Веткаўскі музей, 1980-я гады

У. Раговіч (першы злева) у складзе Нацыянальнага гурта фальклору

Абрадавы песенны фальклор у параўнанні з пазаабрадавым мае менш магчымасцей для максімальнай вобразнай дэталізацыі жыццёвых назіранняў, для праяўлення індывідуальнага пачатку кожным са спевакоў-стваральнікаў, гэта значыць – для з'яўлення пэўнай колькасці адметных, самабытных варыянтаў. Абапіраючыся на законы калектыўнай вуснай народнай творчасці, індывідуальная свядомасць стварае самыя разнастайныя ўзоры каляндарна-абрадавай песеннасці. Некаторыя з іх паступова могуць перайсці ў пазаабрадавую сферу фальклору. Развіццё гісторыі і культуры народа выклікае змены ў свядомасці асобных людзей. Гэта ўздзейнічае ў першую чаргу на паэтычныя тэксты, таму што яны лягчэй відазмяняюцца ў сувязі з новымі эмоцыямі, абставінамі, мастацкімі густамі. Напеў, нягледзячы на наяўнасць вялікай колькасці варыянтаў, заўсёды больш устойлівы і кансерватыўны. Даволі часта адзін і той жа напеў суправаджаецца тэкстамі рознага зместу як у абрадавым, так і ў пазаабрадавым песенным фальклору. Як толькі выканаўцы перастаюць адчуваць адпаведнасць паміж зместам, эмоцыямі і тым, як гэта гучыць, спяваецца, яны пачынаюць паступова скарачаць, змяняць і прыстасоўваць тэкст да новых пачуццяў і думак, поглядаў і абставін

жыцця. Першапачатковы напеў пры гэтым, як правіла, захоўваецца. Узнікае ці можа ўзнікнуць супярэчнасць паміж эмацыянальным, фэбульным зместам напева і зместам верша. У выніку якаснага змянення тэксту адбываецца эвалюцыя песні, твор набывае новую функцыю.

У працах беларускіх фалькларыстаў неаднаразова адзначалася сямейная тэматыка карагодных песень «Стралы» [Беларускі фальклор 1989, с. 56]. Яна мае разнастайнае ўвасабленне і развіццё адносінаў паміж членамі сям'і. У полі зроку знаходзяцца стасункі молайца, яго жонкі, маці, сястры, дзетка, маці і сына, сястры і брата, нявесткі і свёкра, бацькі і дачкі.

Чатыры песні, запісаныя У. Раговічам у вёсцы Стаўбун Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці, пачынаюцца са слоў «Як з-пад Кіева, з-пад Чарнігава», «Ой, у Кіеве і ў Чарнігаве». Сюжэты твораў пры гэтым адрозніваюцца. У адным выпадку гэта баладны сюжэт пра тое, як «брат з сястрой ішоў» цераз рэчку, а «сястра ўтонула» [Беларускі фальклор 1989, с. 69-70]. Ён прысутнічае і ў песні «Ляжыць бруссейка, бруссе новае» (вёска Шалухоўка Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці) [Беларускі фальклор 1989, с. 62]. У дзвюх іншых песнях з вёскі Стаўбун Веткаўскага раёна зачын «Ой, у Кіеве, у Чарнігаве» папярэднічае сюжэту ткання ручнікоў: «Ой, там вава палатно слала», «Ганна Паўлаўна ручнікі ткала» [Беларускі фальклор 1989, с. 69]:

Ой, у Кіеве, у Чарнігаве,
Ох і вой, люлі, у Чарніга... Йх!
Ганна Паўлаўна ручнікі ткала,
Ох і вой, люлі, ручнікі тка... Йх!
Залато кружжо па краям клала,
Ох і вой, люлі, па краям кла... Йх!

Шэры лебедзі - пасярэдзіне,
Ох і вой, люлі, пасярэдзі... Йх!
Залаты крыжы - растыкайцеся,
Ох і вой, люлі, растыкайце... Йх!
Шэры лебедзі - разлятайцеся,
Ох і вой, люлі, разлятайце... Йх!

Усе тэксты песень абраду ваджэння і пахавання «стралы», запісаныя У. Раговічам, арганізаваны ў двухрадковыя строфы з рэфрэмам і паўтарэннем другой часткі першага радка - АБ (дакладней, абРб са словаабрываў і выклікам «У!» ці «Ух!», «Йх»), рытмічная структура верша - 5 x 4: «Ой, ідзі ж, стряла, дай уздоўж сяла, // Ох і вой, люлі, дай уздоўж ся... У!».

Рытмаструктура верша варыянтаў песні мае форму чатыры разы паўторанай групы пяціскладовіка. Суадносіны наступныя:

Форма верша (ФВ)	А ці аб	Б ці Рб
Рытмаструктура верша (РСВ)	5 + 5	5 + 5

Аналіз музычнага складу песень паказвае, што ў пераважнай большасці варыянтаў структуры напева і песеннага рытму маюць аднолькавую форму:

РФ (рытмаформула) - аааа, дзе а - • • • • •

Пяціскладовая з акцэнтам на трэці склад складарытмічная формула выступае ў якасці ўніверсальнай. Музычную аснову карагода «Стралы» складае тыпавы напеў, які характэрны для пераважнай большасці меладычных варыянтаў. Палешукі стварылі сваю самабытную, яркую, адкрыта эмацыянальную, выключна ўстойлівую і жывую школу народных спеваў, якая садзейнічала ўзнікненню вялікай колькасці завершаных песенных структур і мастацкіх вобразаў-сімвалаў. Важнейшую частку песеннай творчасці народа складаюць адшліфаваныя тысячагоддзямі высокамастацкія напевы. Характэрная прыкмета абрадавых песень - тыпавы напеў (ТН) або напеў-формула (тып музычнай кампазіцыі, форма-мадэль, форма-схема). Тыпавы напеў-формула - дасканалы вынік творчага шматвекавага развіцця і адбору ладапапевак (рытмаінтанацый). Тыпавыя формульныя напевы ўстойлівыя, маюць выключна высокую энергетычную канцэнтрацыю і абагульненасць рытмаінтанацый, валодаюць вялікай, па-мастацку выразнай сілай. Яны складаюць інтанацыйны слоўнік традыцыйнага народнапесеннага мастацтва, які застаецца выключна ўстойлівым у гісторыка-культурным працэсе на працягу тысячагоддзяў. Рухомасць і зменлівасць тыпавых напеваў выяўляюцца ў меладычным, ладавым і рытмічным вар'іраванні.

Амаль ва ўсіх варыянтах кульмінацыя песні знаходзіцца ў трэцяй частцы напева. Гукарады напеваў характарызуюцца багаццем і разнастайнасцю, уключаюць ад чатырох да сямі ступеняў. Для ладавай будовы характэрна мінорнае нахіленне, апора на квартовыя, квінтовыя ладавыя папеўкі.

Меластрафічная варыянтнасць знайшла сваё адлюстраванне ў натацыях: варыянты элементаў напева пазначаны маленькімі нотамі ў дужках пасля нот, што найбольш часта гучалі ў распевах строф. Устойлівыя паэтычныя і рытмаінтанацыйныя формулы, праз якія перададзены тыпізаваны змест, абавязкова маюць варыянты свайго выяўлення. У групе абрадавых песень мелатыпавае варыянтнасць, у адрозненне ад пазабрадавых песень, валодае больш агульнай тыпізацыяй. У межах аднаго тыпу яна спалучаецца з меластрафічнай варыянтнасцю. Абагульненыя песенныя сюжэты маюць варыянты разгортвання, кожны з якіх валодае фундаментам варыянтаў кампазіцыйных прыёмаў, вербальнага зместу і паэтыкі.

Пры рытмаструктурным адзінстве абраду «Стралы» меладычнае, рытмічнае, ладавае і фактурнае іх нападзенне рознае. Адрозненні ў рытміцы ўтварыліся з-за распетасці асобных складоў у словах. Контурны гукавышынная лінія вельмі разнастайныя ў хвалепадобным развіцці. У выніку распеваў (найбольш яскравая іх праява ў варыянтах з вёскі Стаўбун) развіліся ладавыя папеўкі, узмацнілася драматычнае напружанне песень. Хуткасць і гнуткая дынаміка выканання песень неаднолькавыя, што ўказвае на разнастайнасць мыслення і творчых падыходаў спевакоў з розных вёсак. Сярод варыянтаў зафіксаваныя як аднагалосыя, так і шматгалосыя песні.

Падчас свайго жыцця ў Пінску У. Раговіч асабліва актыўна стаў вывучаць спеўную культуру Палесся. Хор палескай песні пад яго кіраўніцтвам выступаў з найцікавейшымі канцэртнымі праграмамі, складзенымі на аснове мясцовага песеннага фальклору, сабранага этнамузыкалагам. У адным з канцэртаў прагучала некалькі песень «Ой, ідзі ж, стрыла, да й уздоўж сяла» з розных вёсак рэгіёну, што выдатнейшым чынам паказала багатую і высокамастацкую спеўную традыцыю. Так пачалася праца над зборам, што праз дзесяцігоддзе ўбачыў свет пад назвай «Песенны фальклор Палесся», у якім кожная нота і кожнае слова занатаваны з вуснаў носьбітаў песеннай традыцыі. Гэты трохтомнік – першы сістэматызаваны збор беларускіх народных песень, у якім у такім багатым аб'ёме прадстаўлены ўсе жанравыя разнавіднасці песень Беларускага Палесся. Асабліва важна, што ў выданні захаваны музычныя і вербальныя дыялектныя асаблівасці паўднёва-заходніх гаворак Беларусі.

Унікальная песенная спадчына апублікавана часткова. Першыя тамы трохтомніка ўжо шырока вядомыя. У першы том «Песні святочнага календара» (Раговіч 2001) увайшлі календарна абрадавыя песні: веснавыя, летнія, восеньскія і зімовыя, а таксама геаграфічны паказальнік і вельмі цікавы дыялектны слоўнік. Другі том «Вяселле» (Раговіч 2002) складаюць унікальнейшыя па сваім багацці, падрабязнейшым чынам запісаныя і занатаваныя вясельныя абрады і песні двух надзвычай самабытных раёнаў Беларускага Палесся – Пінскага і Кобрынскага. Трэці том «Лірычныя песні», які чакае свайго выдання, уяўляе сабой збор беларускіх пазаабрадавых песень: любоўных, сямейных, жартоўных, сацыяльна-бытавых, балад. У томе змешчаны ўзоры ўсіх тыпаў народнага шматгалосся, песні нясуць багацце і разнастайнасць мелодыкі, ладаўтварэння і рытмікі. Матэрыялы трохтомніка «Песенны фальклор Палесся» У. Раговіча раскрываюць перад грамадствам цэлы сусвет. Багаты па сваім змесце, ён дае ўяўленне аб унікальнасці спеўнай культуры Беларускага Палесся. Сам родам з мястэчка Парычы, Уладзімір Іосіфавіч усё жыццё выдатна спяваў і быў яркім папулярызатарам беларускай спеўнай культуры ў складзе розных творчых калектываў.

Аналіз песень «Стралы», запісаных У. Раговічам у Веткаўскім раёне, паказвае, што пры багатай разнастайнасці музычна-паэтычных і марфалагічных асаблівасцяў усе яны ўтвараюць узаемазвязаную сукупнасць. Яе інварыянтным ядром выступаюць абагульненыя песенныя сюжэты і рытмаструктура, якія набылі рознабаковае семантычнае, па-мастацку выразнае паэтычнае, рытмаінтанацыйнае, ладавае і дынамічнае ўвасабленне. Дыялектныя моўныя і музычныя асаблівасці мыслення, стылі народнай школы спеваў вельмі моцна паўплывалі на стварэнне ўзораў народнапесеннай творчасці, што асабліва выразна назіраецца на прыкладзе варыянтаў, запісаных у розных вёсках. Харавое шматгалоссе ўзбагаціла напеў і пашырыла яго дыяпазон, зрабіла больш разнастайнай рэгістрава-тэмбравую палітру, а ў выніку мастацкага распеву ўзмацнілася драматургічнае развіццё. У такім мастацку выразным багацці паўстаюць перад намі рэгіянальныя варыянты песень абраду «Стралы», запісаныя У. Раговічам на Гомельшчыне.